

Itämeri-politiikassa eletään etsikkoaikaa

Esa Kokkonen

Talousasiat ympäristöteemojen rinnalle ja tueksi

Suomi on ollut aktiivinen viime vuosien uudistuvassa Itämeri-yhteistyössä ja EU:n syksyllä 2009 hyväksytyyn Itämeri-strategian valmistelussa ja toteutuksessa. Suomen Itämeri-politiikka on keskittynyt erityisesti vesiensuojelu- ja meriturvallisuusasioihin. Itämeren taloudellisen yhteistyön edistämiseksi tai EU:n Itämeri-strategian tavoitteiden mukaisessa Itämeren suojelu- ja talousnäkökulmien yhdistämisessä Suomen rooli on ollut vähäisempi. Tämä painotus näkyy myös uuden hallituksen ohjelmassa.

Tämän päivän Itämeri-politiikka tulisi nähdä laajempänä viitekehyksenä, jolla voidaan perinteisen Itämeren suojelun lisäksi vastata myös alueen kilpailukykyyn, Venäjä-yhteistyöhön tai vaikkapa EU:n tuleviin rahoituskehyksiin liittyviin haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Tämän päivän taloustilanne korostaa entisestään pienten maiden Itämeren alueen yhä tiiviimpää yhteistyötä.

EU:n Itämeri-strategia korostaa strategian eri painopistealueiden (ympäristö, talous, saavutettavuus, turvallisuus) välistä yhteistyötä: esimerkiksi ympäristöyhteistyö ja Itämeren suojelusatsaukset tulee nähdä myös taloudellisen yhteistyön mahdollisuuksina. Samoin Itämeren alueen yhä tiiviimmän taloudellisen yhteistyön ja integraation avulla luodaan pitkän tähtäimen edellytyksiä ja vahvistetaan alueen eri osien ja toimijoiden sitoutumista yhteisten, esimerkiksi ympäristöhaasteiden ratkaisemiseen.

Edellisen hallituksen 5.6.2009 hyväksymässä Itämeri-selonteossa annetaan yhteensä 71 toimenpide-ehdotusta ympäristöturvallisuuden parantamiseksi ja taloudellisen yhteistyön kehittämiseksi Itämeren alueella. Selonteon 3.5.2011 julkaistu seurantaraportti osoittaa, että useimmat selontekoon kirjatut toimenpiteet on käynnistetty. Valtioneuvoston Itämeri-selonteon seurantaraportissa ehdotetaan Itämeri-asioiden ja meripolitiikan koordinaation kehittämistä. Itämeri-politiikan koordinaatioryhmän perustaminen sisältyy raportin suosituksiin ja myös uuteen hallitusohjelmaan, mutta valitettavasti tässäkin yhteydessä Itämeri-politiikalla viitataan vain vesiensuojeluasioihin.

Selonteon seurantaraportti vahvistaa Suomen Itämeri-politiikan selkeän painottumisen vain Itämeren suojeluun ja ympäristöyhteistyöhön. Itämeren alueen talousyhteistyön osuus on raportissa hyvin vaatimaton, vaikka juuri tällä alueella on tehty merkittäviä uusia avauksia osana EU:n Itämeri-strategiaa ja Eurooppa 2020 –strategian mukaisesti. Itämeren talousyhteistyön merkittävimpänä uutena avauksena voidaan pitää Itämeri-strategian innovaatio- ja klusteriyhteistyön BSR Stars –lippulaivahanketta. BSR Stars on Itämeren alueen kilpailukykyyn vahvistamiseen tähtäävä kunnianhimoinen, pitkän tähtäimen tavoitteinen ja globaaleihin haasteisiin perustuva sateenvarjohanke Itämeren alueen monipuoliselle innovaatio- ja klusteriyhteistyölle. Kestävän kehityksen teemat, Itämeren suojelun taloudelliset näkökulmat ja alueen cleantech-klusterin kehittämis- ja yhteistyömahdollisuudet ovat hankkeen keskeisiä teemoja. Nämä näkökulmat ja BSR Stars –hankkeen niiden osalta avaamat mahdollisuudet tulisi ottaa huomioon myös Suomen Itämeri-politiikan Itämeren suojelupainotuksissa.

EU:n alueellisen yhteistyön painopiste makroalueyhteistyöhön

Itämeren alueen strategisen ja kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta suuri ongelma on nykyisten rahoitusohjelmien pirstalemaisuus. Nykyisellä ohjelmakaudella 2007-2013 ainoastaan yksi EU:n rahoitusohjelma - Itämeren alueen ohjelma - ottaa huomioon koko alueen yhteistyön ja kehittämistarpeet ja kattaa painopisteidensä osalta myös Itämeri-strategian tavoitteet.

Tulevalla ohjelmakaudella EU-rakennerrahoitusta tulisi suunnata Itämeren alueen kokonaisvaltaiseen kehittämiseen, ja painopiste tulisi olla Itämeri-strategian mukaisessa makroalueyhteistyössä. Pienten maiden ja pienten alueiden Itämeren alueen vahvuus on koko alueen kattavissa vahvoissa verkostoissa ja yhteistyörakenteissa – ei lukuisissa irrallisissa yhteistyövyöhykkeissä. Itämeren alue tulee nähdä makroalueena, yhtenäisenä rajat ylittävän yhteistyön vyöhykkeenä.

Makroalueyhteistyö tarjoaa erinomaisen viitekehysten myös laajempaan eurooppalaiseen tai jopa globaaliin yhteistyöhön. Itämeren alueelta ja Itämeri-yhteistyöstä haetaan parhaillaan mallia myös muiden eurooppalaisten suuralueiden kehittämiseen. Lisäksi Itämeri-verkostoista ja -hankkeista löytyy jo erinomaisia esimerkkejä Euroopan ulkopuolelle suuntaavasta taloudellisen yhteistyön edistämisestä yhteisvoimin Itämeren alueen maiden tai alueen muiden toimijoiden kanssa.

Venäjä/lähialueyhteistyötä uudistettava Itämeri- ja talouspainotuksin

Venäjän jääminen ulos EU:n naapuruus- ja kumppanuusohjelmista (ENPI) valtioiden välisen yhteistyön osalta on merkittävästi heikentänyt Venäjän osallistumista monenkeskiseen Itämeri-yhteistyöhön ja EU:n Itämeri-strategian toimenpiteisiin. Nykyinen rahoitustilanne korostaa kahdenvälistä Venäjä-yhteistyötä ja –politiikkaa Itämeren alueella. Venäjän kytkeminen kiinteämmin mukaan monenkeskiseen Itämeri-yhteistyöhön on ensiarvoisen tärkeää koko alueen kehitykselle. Venäjä-yhteistyön tulisi olla luonnollinen osa Itämeri-strategiaa, eikä sitä tulisi tarkastella erillisenä lohkona tai olettamalla, että Venäjän Itämeri-yhteistyön osallistuminen voidaan jättää vain Pohjoisen ulottuvuuden politiikan varaan.

Lähialuerahoitusta on kritisoitu voimakkaasti viime aikojen poliittisessa keskustelussa ja myös valtionhallinnon piirissä. Samaan aikaan kuitenkin Suomen ja Venäjän välinen kauppa ja muu taloudellinen yhteistyö sekä siihen kohdistuva mielenkiinto ovat vahvassa kasvussa, ja sitä kautta myös kaupan ja yhteistyöhön esteenä olevat - esimerkiksi liiketoimintakulttuurien eroihin, rajanylityksiin ja koulutus- ja tutkimusyhteistyön kehittämiseen liittyvät - haasteet ovat yhä vaativampia ja näkyvämpiä. Venäjän talouden modernisointipyrkimykset avaavat Suomelle uusia mahdollisuuksia, joihin voidaan tarttua myös uudentyypisellä lähialueyhteistyöllä. Lisäksi on huomioitava, että myös muut Itämeren alueen maat ovat aiempaa aktiivisempia Venäjän kanssa tehtävän taloudellisen yhteistyön ja siihen liittyvien välineiden kehittämisessä. Suomelle on kuitenkin edelleen tarjolla erityisrooli Venäjän vahvemman Itämeri-osallistumisen edistäjänä.

Hallitusohjelmaan kirjattu tavoite Suomen ja Venäjän välisen innovaatioyhteistyön parantamisesta onkin erittäin tervetullut. EU:n Itämeri-strategia ja sen innovaatiopainotukset avaavat mahdollisuuksia myös tämän tavoitteen edistämiseksi. Tai miksi ei nostettaisi innovaatioyhteistyötä uudistettavan lähialueyhteistyön keskeiseksi teemaksi ongelmalähtöisen lähialueyhteistyön rinnalle?

Suomen Itämeri-instituutin hanke-esimerkki: BSR InnoShip

Erinomainen esimerkki Itämeren suojelu- ja talousnäkökulmien yhdistämisestä EU:n Itämeri-strategian mukaisesti on Suomen Itämeri-instituutin syksyllä 2010 käynnistämä BSR InnoShip –hanke. Hanke kuuluu EU:n Itämeri-strategian lippulaivahankkeisiin, ja se on mukana Itämeren suojelukomissio HELCOMin Baltic Sea Action Planissa. BSR InnoShip –hanketta rahoitetaan EU:n Itämeren ohjelmasta, ja sen kokonaisbudjetti on 3,6 miljoonaa euroa. Hankkeessa ovat mukana kaikki Itämeren alueen maat – myös Venäjä.

BSR InnoShip -hankkeessa pyritään hakemaan uutta ja innovatiivista lähestymistapaa päästörajoitusten tuomaan haasteeseen eli siihen, miten Itämeren alueen laiva- ja satamateollisuuden kilpailukykyä voidaan vahvistaa ja samalla vähentää niiden ilmapäästöjä hyödyntämällä jo olemassa olevaa tietoa ja osaamista. Vastaavaa Itämeren alueen laajuista ilmapäästöihin keskittynyttä hanketta, jossa haetaan uutta näkökulmaa päästövelvoitteisiin myös meriklusterin kilpailukyvyn ja innovaatio toiminnan vahvistamisen kautta, ei ole toteutettu aikaisemmin.

BSR InnoShip -hanketta voidaan pitää malliesimerkkinä EU:n Itämeri-strategian mahdollistamista uudentyyppisestä talous- ja ympäristöteemat ja -toimijat yhdistävästä Itämeri-hankkeesta, johon myös Venäjä osallistuu aktiivisesti - yhtenä maana yhdeksän muun Itämeren alueen maan joukossa.

*Esa Kokkonen
Johtaja
Suomen Itämeri-instituutti*

Haluatko PULLOPOSTIN sähköpostiisi?

Liity postituslistallemme:

www.centrumbalticum.org/kolumni

Centrum Balticum

Vanha Suurtori 7

20500 Turku

puh. 020 775 1341

www.centrumbalticum.org

centrumbalticum@centrumbalticum.org